COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr.4/2018
Vol. 151

CONCEPTUL DEZVOLTĂRII DURABILE LA NIVEL EUROPEAN ȘI NAȚIONAL. POSIBILE CONEXIUNI CU DOMENIUL SECURITĂȚII

Laura - Noyemy MUȘAT

Abstract: *The theme of humankind's sustainable development is one of the current fundamental paradigm in which the future is forecasted and planned as a balanced approach between economic growth, social equity and environmental protection. Nowadays it is more and more in vogue at international level, but also in Romania, mainly as a result of the European and international regulations. The premises of the research are based on two elements of novelty and actuality: the sustainable development, on the one hand, and the potential of the projects to contribute to the national implementation, on the other. This article aims, starting from literature and official documents analysis, as well as from the observation of facts, events, to define the key concept of sustainable development, both at EU and national level and to put this concept in relation to defence and security field. Also it highlights the projects' potential to support this principle in Romania. The two main topics covered by this analysis are intended to support the conclusion that European funds should be seen as an additional mean of action to be used in achieving Romania's goals including in the area of security and defence, but also as an obligation to write and implement projects (due to its EU membership status) that could help Romania to address some of its current challenges.*

Keywords: *sustainable development; European projects; non-military dimensions of national security; environmental protection; economic growth; social equity; national defence.*

1. Dezvoltarea durabilă: delimitări conceptuale

Utilizat zilnic, de către noi toți, în sensul său restrâns, conceptul *dezvoltare* are în seria sa sinonimică termeni ca: *progres, evoluție, creștere, sporire, extindere, împlinire, înaintare, avansare, propășire* etc., precum și înțelesuri ce acoperă sensurile complexe, *dezvoltare economică, embrionară, mentală, socială, dezvoltare durabilă* ș.a.m.d. Mai mult, conceptul poate fi definit prin intermediul unor expresii sugestive: „ducerea lucrurilor mai departe”, „înaintarea către o stare, o condiție mai bună”[1], precum și prin intermediul metaforei *corabiei și a echipajului salvate de la scufundare și duse în portul de destinație*[2].

De asemenea, în urma analizei etimologiei conceptului *dezvoltare durabilă*, dorim să

Laura - Noyemy MUȘAT*, licențiată în științe politice și în științele comunicării, studentă doctorandă în Științe militare a Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România;*
E-mail: laura_noyemy_musat@yahoo.com

subliniem existența, în limba română, a două concepte relativ similare: *dezvoltare durabilă*, respectiv *sustenabilitate*.

În ceea ce privește originea celui de-al doilea concept, *sustenabilitate*, acesta este de sorginte latină, provenind din *sub* și *tenere* care semnifică *a susține* sau *a păstra*[3]. În urmă cu cel puțin câteva sute de ani, termenii *sustainability*, *sustainable* și *sustainable development* au intrat și în lexicul limbii engleze, de unde au fost preluate, apoi, după 1989, în vocabularul limbii române sintagmele sinonime. Mai mult, conform *DEX-ului*, *sustenabilitatea* este *atributul de a se desfășura al unei activități antropice fără să epuizeze resursele disponibile și fără să devasteze mediul, deci fără compromiterea posibilităților de satisfacere a nevoilor sau a trebuințelor generațiilor următoare*[4].

Atunci când conceptul este folosit cu sensul de *dezvoltare economică a unei țări, a unei regiuni* este preferată noțiunea sinonimă *dezvoltare durabilă*.

Un alt element în funcție de care se poate defini operațional conceptul *dezvoltare durabilă* este procesul evolutiv al atitudinilor umane față de mediu specific culturilor vestice, pe care îl vom prezenta și noi, succint, în continuare.

Fără a exagera, putem afirma că problemele de mediu, în general, și modul în care omul periclitează ecosistemul, în special, s-au numărat printre preocupările societății umane încă din perioada societăților preistorice, perioadă de când datează și primele norme și tabuuri vizând utilizarea, protejarea și exploatarea rațională a anumitor resurse comune. În egală măsură, resursele naturale care susțineau viața cotidiană se regăseau în reprezentările, picturile, tradițiile și ritualurile comunităților care trăiau în strânsă comuniune cu natura. Nu trebuie uitat nici faptul că declinul sau chiar dispariția unor culturi au fost atribuite unor dezastre naturale.

Însă, impactul acțiunilor umane asupra mediului ambiant devine cu adevărat dramatic doar odată cu Revoluția industrială de la finele secolului al XVIII-lea și debutul secolului al XIX-lea, când încep să se coaguleze primele abordări referitoare la relația om și mediul înconjurător, grupate[5] în jurul a trei mari direcții (1850-1950):

- prima, *abordarea de tip ecocentric*[6], o viziune romantică, orientată către *prezervarea resurselor naturale, care capătă valoare intrinsecă*, natura fiind văzută de reprezentanții acestei abordări - Henry David Thoreau, John Muir, John Keats, Percy Bysshe Shelley etc. - ca antidot la industrializarea societății;
- cea de-a doua, *abordarea profund antropocentrică*[7], pragmatică, direcționată spre *conservarea resurselor naturale și gestionarea lor rațională*, astfel încât să se asigure și folosirea lor de către generațiile viitoare, *naturii oferindu-i-se valoare* de către reprezentantul emblematic, George Perkins Marsh, doar *în măsura în care sprijină viața și activitatea umană*;
- cea de-a treia, compusă din elementele specifice primelor două abordări, are la bază conceptul dezvoltat, la jumătatea secolului al XX-lea, de Aldo Leopold, *etică a pământului*, conform căruia oamenilor le revine răspunderea morală de a ocroti resursele naturale, care au valoare intrinsecă, precum și utilitate pentru umanitate. Această ultimă abordare este considerată, de altfel, ca fiind sursa de inspirație a mișcării cunoscută ca *ecologia profundă (deep ecology)*[8].

După cel de-al doilea război mondial, fenomene precum urbanizarea, ascensiunea industriei petrochimice, creșterea accesibilității automobilelor au reconfigurat agenda de mediu și au creat terenul fertil pentru activitatea de cercetare științifică în domeniu. De asemenea, conferința pe probleme de mediu a Națiunilor Unite, din 1972, a adus pentru prima dată față în față decidenții politici și activiștii din ONG-uri cu scopul de a constitui un for de discuție și de elaborare a unor strategii de acțiune.

Prima lucrare al cărei titlu conține conceptul *sustenabilitate* apare în anul 1976 – *Societatea sustenabilă: etică și dezvoltare economică* - lucrare a teologului Robert L. Stivers. Tot în această perioadă, în anul 1987, apare *Raportul Brundtland* care a conferit legitimitate preocupărilor comunității internaționale și actorilor guvernamentali naționali legate de efectele dezvoltării necontrolate pentru mediul ambiant și care a stabilit *patru principii* de bază pentru politicile publice și pentru cadrul legal: *justiție socială și echitate* (asigurarea acoperirii nevoilor bazale ale tuturor); *includerea elementelor specifice domeniului mediului în toate aspectele dezvoltării economice și sociale*; *reținerea strictă de a degrada sau de a distruge resursele naturale și de mediu de care sunt legate atât viața, cât și bunăstarea generațiilor viitoare*; *stabilirea unei direcții pe termen lung în procesul decizional*.

Urmărind cronologic evoluția dezbaterilor din sfera conceptului *dezvoltare durabilă*, Kent E. Portney a subliniat posibilitatea de a analiza, deopotrivă, și transformarea acestuia. În acest sens, autorul a identificat *patru derivați principali ai dezvoltării durabile*[9]. Primul este *sustenabilitatea*, care provine din biologie și ecologie, în corespondență cu un alt concept, *capacitatea de susținere* și care a evoluat spre cel de-al doilea derivat, *dezvoltarea durabilă*, pentru definirea căreia dimensiunea economică se întrepătrunde cu dimensiunea de mediu, rezultând, astfel, alternative precum: *dezvoltare eco* sau *economie eco-socială*[10]. Cel de-al treilea derivat vizează conceptele de *comunități durabile*, respectiv *orașe durabile* prin admiterea importanței rolului nivelului

local sau regional, național și internațional atât în conturarea granițelor conceptului *dezvoltare durabilă*, cât și în gestionarea integrată a aspectelor referitoare la resursele globale comune. Cel de-al patrulea derivat, *durabil/sustenabil*, specific perioadei actuale, este împrumutat de domenii foarte diferite, ceea ce determină dificultăți în definirea lui. În esență, conceptul semnifică *o evoluție dezirabilă pozitivă*[11].

La finele anului 1983, în urma rezoluției Adunării Generale a ONU, cu nr. 38-161, a fost înființată *Comisia Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare (WCED)* al cărei președinte numit a fost Gro Harlem Brundtland, primul-ministru norvegian care a dat numele raportului final al acestei comisii, *Raportul Brundtland*, finalizat după doar trei ani de întâlniri și adoptat în unanimitate.[12]

Deși, inițial, a fost perceput ca organism înființat pentru rezolvarea aspectelor privitoare la *mediul înconjurător*, tematica lucrărilor și rezultatele acestei comisii au avut în centrul preocupărilor și *dezvoltarea economică*. Astfel, elementul de noutate oferit de raportul Comisiei a fost corelarea celor două aspecte privite, până la acel moment dat, ca aparținând unor domenii antagonice, *mediul înconjurător* și *dezvoltarea economică*. Prin respingerea categorică a abordării separate a celor două dimensiuni, economică și de mediu, s-a creat necesitatea stabilirii unui concept-punte, integrator, identificat de către membrii comisiei a fi conceptul *dezvoltare durabilă*, a cărui definiție a devenit extrem de cunoscută, fiind folosită și astăzi în lucrările de specialitate: „dezvoltarea durabilă este acea dezvoltare care răspunde nevoilor prezentului fără a compromite abilitatea generațiilor următoare de a-și satisface propriile nevoi”[13].

Mai mult, considerăm necesar de luat în calcul, pentru completarea tabloului conceptului *dezvoltare durabilă*, și viziunea comisiei asupra responsabilității implicate, împărțite de un spectru larg de actori atât din domeniul public, cât și din cel privat, de publicul larg, de organizațiile societății civile etc.[14].

O parte considerabilă a *Raportului Brundtland* este dedicată descrierii, prin raportare la conceptul *dezvoltare durabilă*, a unor domenii sectoriale precum: economia și comerțul, resursele alimentare, biodiversitatea, populația, energia, industria, dezvoltarea urbană, resursele comune la nivel internațional (apa, aerul etc.), pacea și securitatea[15].

În ciuda faptului că a fost criticat pentru abordarea vagă, intenționat generală a conceptului *dezvoltare durabilă*, *Raportul Brundtland*, vizualizat printr-o perspectivă atotcuprinzătoare, promovează *patru principii esențiale* pe care s-au fundamentat politicile publice și cadrul legal: *echitatea și justiția socială; considerațiile de mediu integrate în aspectele privitoare la dezvoltarea economică și socială; interdicția clară de a pune în pericol resursele naturale ce vor sta la baza vieții și bunăstării generațiilor viitoare; procesul de luare a deciziilor derulat în baza unei perspective pe termen lung*.

Așadar, conceptul clasic *dezvoltare* a evoluat, fiindu-i alăturat termenul, *durabil*, care îi conturează conținutul. Astfel, *dezvoltarea durabilă*, poate fi definită ca „un proces de menținere a bunăstării proiectate pe un termen nedefinit în viitor”[16], *o dezvoltare care să îndeplinească și să asigure nevoile prezentului, fără, însă, a primejdui potențialul de asigurare, de către generațiile viitoare, a propriilor trebuințe*[17]. Mai mult, într-o abordare integrată, *dezvoltarea durabilă* presupune *dezvoltare economică, socială, ecologică, politică, umană, spirituală și culturală* – elementele de bază, fundamentale pentru realizarea celor trei obiective specifice ale *Strategiei Europa 2020*: *creșterea inteligentă, creșterea sustenabilă și creșterea inclusivă*[18]. Acest concept, poate fi luat în considerare doar cu respectarea obligatorie a două condiții: prima, ca bunăstarea cetățenilor să crească progresiv și sigur pe o perioadă de referință lungă și cea de-a doua, de a face astfel încât dezvoltarea de azi să nu periclitezе posibilitățile de dezvoltare ale generațiilor viitoare. În egală măsură, necesitatea identificării unui termen general care să răspundă presiunii identificării unui echilibru între progresul economico-social, pe de o parte, și preocuparea pentru mediu și resursele naturale, pe de cealaltă parte, și, de asemenea, care să poată pune în corespondență două realități - necesitatea economiei de a se dezvolta, respectiv posibilitățile efective ale acesteia de dezvoltare – a determinat asocierea conceptelor *dezvoltare* și *durabil*.

Rezumând elementele caracteristice și corespondențele prezentate anterior, Gabriela Bodea, în cartea sa, *Dezvoltarea durabilă, 37°C*, definește conceptul ca pe „un proces referitor la ansamblul tipurilor, metodelor și modelelor de dezvoltare economico-socială care au ca scop realizarea și menținerea pe perioadă lungă a echilibrului între sistemul economic și cel natural, așa încât generațiile următoare să aibă cel puțin aceleași șanse pe care le au cele prezente”[19]. Dintr-o altă perspectivă, Gabriela Bodea consideră că *dezvoltarea durabilă* poate fi definită și ca *progres*[20].

Similar notorietății definiției dezvoltării durabile din *Raportul Brundtland*, fiind prima definiție regăsită în aproape toate lucrările de specialitate ale domeniului, s-a impus și *teoria celor trei E specifici dezvoltării durabile* – economie, ecologie (mediu) și echitate (social)[21], conform căreia, cei trei E reprezintă un set de valori în jurul cărora ar trebui să fie planificat

procesul de schimbare. Autorul acesteia, Stephen M. Wheeler, susține că, în prezent, importanța și atenția acordată în trecut dimensiunii economice s-a transferat înspre dimensiunea ecologică. În cadrul primei perspective, cea majoritar economică, sunt conținute, ca subseturi de valori, dimensiunea socială și cea ecologică, iar în cadrul celei de-a doua perspective, ecologică, *dezvoltarea durabilă* implică valorile economice ca un subset al valorilor ecologice și sociale, cu o rază de cuprindere mai mare[22].

Criticii contemporani ai conceptului *dezvoltare durabilă*, Susan S. Fainstein și Scott Campbell, în *Readings in Planning Theory*[23], demonstrează că felul în care conceptul este definit, în prezent, nu propune soluții pentru practicieni, în condiții reale, deoarece toate cele trei valori se află într-o relație conflictuală și, de foarte multe ori, este aproape imposibil să fie urmărite concomitent. Tocmai de aceea, autorii subliniază faptul că *dezvoltarea durabilă, caracterizată ca elementul de echilibrare a celor trei valori - economie, echitate socială și ecologie (protecția mediului înconjurător), este o utopie*.[24]

În egală măsură, în literatura de specialitate, *teoria celor trei E ai dezvoltării durabile* a condus la configurarea unui principiu important, legitimat de *Raportul Brundtland* și recunoscut de *Agenda 21*, *principiul integrării*, potrivit căruia elementele specifice protecției mediului trebuie înglobate - integrate orizontal - în toate celelalte domenii aferente politicilor publice. Interdependența dintre principiul integrării și dezvoltarea durabilă poate fi cel mai simplu și mai bine remarcat la nivelul Uniunii Europene.

Pentru a putea conchide această primă parte, considerăm necesară abordarea unui alt concept complementar prin multidimensionalitatea și multidirecționalitatea sa, conceptul *securitate*.

Așadar, securitatea are ca valență multidimensionalitatea, generată de transformările survenite în cadrul mediului internațional de securitate, de noile tipuri de vulnerabilități, riscuri și amenințări poziționate șozîn afara acțiunilor apărării armate, imposibil de soluționat în granițele tradiționale ale securității naționale, precum și de modificarea raportului dintre diferitele dimensiuni ale securității, dimensiunea militară devenind insuficientă pentru asigurarea securităţii şi pentru câștigarea „războiului" împotriva acestor noi tipuri de amenințări caracterizate ca fiind tot mai numeroase șai numeroase uloase şi devastatoare[25]. În acest context al evoluției ariei aflate sub cupola conceptului *securitate*, Dumitru Nica evidenția elementele care au generat abordarea extinsă a conceptului: „identificarea unor noi resurse interne de securitate, care au rezultat din corelarea mai atentă și punerea în valoare a tuturor dimensiunilor – de ordin politic, economic, financiar, militar, civic, social, ecologic – ale stării de securitate și de siguranță națională"[26].

Fără a nega importanţa şi rolul cheie deținut, în ecuaţia securităţii, de dimensiunea militară[27], „influența reciprocă între capacităţile militare ofensive şi defensive ale statelor şi percepţiile acestora faţă de intenţiile celuilalt"[28], *Strategia Națională de Apărare 2010-2015* (*SNAp 2010-2015) accentua*, în egală măsură, *rolul şi importanţa dimensiunilor nonmilitare ale securităţii*, aflate într-o relaţie de *interacţiune şi complementaritate*, pentru câștigarea „războiului viitorului", dimensiuni pe care le vom analiza și noi, în cele ce urmează, prin prisma celor mai importante riscuri şi pericole pe care le adresează în parte. Fiecare dintre aceste dimensiuni, în accepțiunea lui Barry Buzan, reglementează câte un aspect al vieții sociale[29]: *securitatea politică* vizează echilibrul organizaţional al statelor, al sistemelor de guvernare şi al ideologiilor care îi acordă legitimitatea; s*ecuritatea economică* țintește aspectul accesului la resurse, la piețe şi la capital, care sunt indispensabile susținerii unor niveluri acceptabile de bunăstare şi de autoritate a statului; s*ecuritatea societală* încadrează sustenabilitatea, din perspectiva unei evoluții acceptabile a tiparelor tradiţionale ale limbii, culturii, cultului, uzanțelor şi identității naționale – bazele morale ale statului[30]; *securitatea mediului* urmăreşte menţinerea biosferei locale şi globale ca element de sprijin de care sunt dependente toate celelalte activități umane. Cu alte cuvinte, problematica securității, din perspectiva acestor dimensiuni, nu trebuie confundată cu funcționarea statutului pe bazele lor, ci trebuie *privită prin prisma ameninţărilor rezultate din fiecare dimensiune în parte, amenințări care pun în pericol însăși existenţa statului*.

Perspectiva ecologică, o problemă nou introdusă în ecuaţia securităţii[31], include aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie sau control pot naşte dispute internaționale şi catastrofe naturale. Toate acestea scot în evidenţă caracterul transnațional al amenințărilor rezultate din dimensiunea ecologică şi comportă, mai mult decât oricare altă perspectivă a securității, un discurs dramatic în favoarea securizării atât din partea guvernelor, cât, mai ales, din partea societății civile[32]. Cu alte cuvinte, *degradarea mediului, schimbările climatice, deșertificarea, efectul de seră, încălzirea globală* constituie amenințări la fel de mari ca și violența organizată, toate având capacitate distructivă la scară mare asupra resurselor umane, materiale și naturale. În egală măsură, degradarea mediului local și regional, combinată cu raritatea resurselor, tot mai exacerbate de creșterea alarmantă a populației, de schimbările climatice globale, precum și de

repartizarea inegală a bunăstării, pot contribui la declanșarea și la menținerea unei stări de instabilitate politică și chiar a unor conflicte violente.

În privința *dimensiunii ecologice*, *SNAp 2010-2015*, prin caracterul său activ şi anticipativ[33], evidenția faptul că elementele specifice acesteia, fără a afecta în mod direct statul, *radicalizate* ca urmare a globalizării, pot afecta grav atât calitatea vieții, cât şi siguranța cetățenilor. Din aceste considerente, *SNAp 2010-2015* includea printre *obiectivele* sale *naţionale de securitate* și următoarele două din sfera *dimensiunii ecologice a securității*: *dezvoltarea capacităţilor naţionale de gestionare a urgenţelor civile, în special a acelora generate de calamităţi naturale sau pandemii; asigurarea securităţii energetice*.[34] Tocmai de aceea, instituțiile care activează în zona militară, de securitate și informații, pot și trebuie, conform *SNAp 2010-2015*, să se implice și să joace un rol mai mare și în domeniul protecției mediului.

De asemenea, având în vedere riscurile, ameninţările şi vulnerabilităţile legate de dimensiunea ecologică a securităţii - proliferarea armelor de distrugere în masă şi dezvoltarea programelor de rachete balistice (prin implicațiile pe care fabricarea, traficul și utilizarea lor le pot avea supra mediului înconjurător); degradarea mediului înconjurător şi dezastrele naturale, inclusiv cele generate de schimbările climatice; deficienţele în protecţia şi funcţionarea infrastructurii critice[35]-, *SNAp 2010-2015* conferea și recunoștea acestei perspective locul, rolul şi importanţa bine determinate printre celelalte dimensiuni.

Un alt element considerat de *SNAp 2010-2015* strategic pentru *dimensiunea ecologică*, având în vedere implicaţiile ei atât la adresa securităţii, membrilor societăţii, cât şi a prosperităţii acestora, este *securitatea energetică*, pentru asigurarea căreia strategia propunea realizarea de proiecte şi programe multinaţionale prin care să se promoveze „eficienţa energetică şi sursele regenerabile de energie cu impact redus asupra mediului, creşterea securităţii în alimentarea cu energie a ţării, de orice tip (...)"[36]. De asemenea, *SNAp 2010-2015* mai propunea şi intensificarea preocupărilor pentru consolidarea, în acord cu reglementările şi cu standardele europene, a cadrului legal, a condiţiilor de funcţionare tehnologice în parametrii normali a instalaţiilor, precum şi a capacităţilor de depozitare, a reţelelor şi infrastructurilor critice, inclusiv a instalaţiilor nucleare[37].

2. Dezvoltarea durabilă în contextul Uniunii Europene

Punctul de la care considerăm că trebuie să inițiem demersul descriptiv al acestei tematici este, desigur, maniera în care este definită și reglementată *dezvoltarea durabilă* în versiunea consolidată a *Tratatului Uniunii Europene*, 2012, Titlul 1, articolul 3, alineatul 3, ca *principiu și obiectiv fundamental* folosit în întreaga construcție comunitară: „Uniunea instituie o piață internă. Aceasta acționează pentru dezvoltarea durabilă a Europei, întemeiată pe o creștere economică echilibrată și pe stabilitatea prețurilor, pe o economie socială de piață cu grad ridicat de competitivitate, care tinde spre ocuparea deplină a forței de muncă și spre progres social, precum și pe un nivel înalt de protecție și de îmbunătățire a calității mediului. Aceasta promovează progresul științific și etnic (...)"[38].

De asemenea, prin succesoarea *Strategiei de la Lisabona*, *Strategia Europa 2020*, un program planificat pentru perioada 2010-2020, UE și-a propus să creeze condiții pentru „o creștere economică inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii"[39].

Cel mai important document din domeniul *dezvoltării durabile*, la nivelul Uniunii Europene, este considerat, în literatura de specialitate, a fi *Strategia de dezvoltare durabilă a Uniunii Europene (SDD a UE)*, adoptată de Consiliul European organizat la Göteborg, în Suedia, în iunie 2001[40], ca document veleitar, planificat pe termen lung, fundamentat pe baza principiilor *Procesului de la Rio*[41]. De asemenea, în marja acestui eveniment, s-a adoptat și un set de indicatori de dezvoltare durabilă pentru monitorizarea strategiei. Mai mult, în anul 2004, Comisia Europeană a lansat spre consultare publică *SDD a UE*, urmând ca, în anul 2005, Consiliul Europei să adopte principiile directoare pentru dezvoltarea durabilă. În plus, *SDD a UE* a fost proiectată ca document deschis, aflat în permanentă evoluție și revizuire[42].

Astfel, în varianta sa revizuită, din 26 iunie 2006, pentru a putea alinia *dimensiunea internă a dezvoltării durabile cu cea internațională*, *SDD a UE* prezintă viziunea unică și coerentă a statelor membre asupra *dezvoltării durabile*, „creșterea economică, coeziunea socială și protecția mediului merg mână în mână și se sprijină reciproc"[43].

De asemenea, la baza acestui document revizuit, au stat patru *obiective principale - protecția mediului înconjurător, coeziunea socială și echitatea, prosperitate economică, precum și respectarea și considerarea angajamentelor internaționale*, alături de zece *principii politice directoare - protecția și promovarea drepturilor fundamentale; solidaritatea în cadrul și între generații; societatea deschisă, democratică; implicarea cetățenilor, a partenerilor sociali, precum și a mediului de afaceri; guvernarea și coerența politică; integrarea politicilor; utilizarea celor mai bune și potrivite cunoștințe disponibile;*

principiul precauției și principiul impuneți poluatorului să plătească[44].

În egală măsură, *SDD a UE revizuită* identifică și propune șapte *domenii majore de acțiune - provocări cheie*, cinci dintre ele având legătură directă cu mediul înconjurător: *energia curată și schimbările climatice; transportul, consumul și producția durabile; managementul și conservarea resurselor naturale; demografia, incluziunea socială, migrația; sănătatea publică; sărăcia la nivel global și provocările dezvoltării durabile*[45]. Totodată, patru *arii orizontale* se alătură acestor provocări cheie în textul *SDD a UE revizuită*: „educația și instruirea, cercetarea și dezvoltarea"[46].

În decursul mandatului Comisiei Barroso, în anul 2010, *SDD a UE* a fost înlocuită de strategia principală a Uniunii Europene, *Strategia Europa 2020*, care își propune să transforme Uniunea Europeană într-o *economie bazată pe cunoaștere, cu emisii de CO2 reduse, eficientă în utilizarea resurselor* și să asigure un răspuns durabil la potențialele provocări. În plus, *Strategia Europa 2020* și-a propus să integreze și să consolideze rolul durabilității în elaborarea tuturor politicilor Uniunii Europene.

An definitoriu pentru conceptul *dezvoltare durabilă*, la nivel european și, mai mult decât atât, la nivel mondial, a fost anul 2015, când liderii lumii, reuniți în cadrul sesiunii Adunării Generale a ONU cu numărul 70, la 25 septembrie, au adoptat *un cadru global nou de dezvoltare durabilă*, fundamentat pe elementul său central - *obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD)*, șaptesprezece la număr, reunite informal şi sub denumirea de *Obiective Globale*: suprimarea tuturor formelor sărăciei și a foametei, garantarea securității alimentare și a unei agriculturi durabile; garantarea bunăstării și a sănătății tuturor; asigurarea unei educaţii de calitate şi a oportunităţilor de învăţare pe tot parcursul vieţii pentru toţi; garantarea egalităţii de gen; garantarea apei curate și a salubrizării pentru toți; garantarea accesului tuturor la energie curată, la preţuri accesibile, sigur, durabil și modern; promovarea creșterii economice durabile, a ocupării depline, decente şi productive a forţei de muncă; încurajarea inovaţiei, a industriei durabile şi a infrastructurii rezistente; reducerea inegalităților dintre regiunile țărilor și între țări; oraşe şi comunităţi durabile, deschise tuturor, sigure și reziliente; consumul şi producţia responsabile și durabile; măsuri urgente pentru combaterea schimbărilor climatice şi a impactului acestora; utilizarea durabilă a oceanelor, mărilor şi a resurselor marine; utilizarea durabilă a ecosistemelor terestre, combaterea deșertificării, gestionarea durabilă a pădurilor, stoparea degradării solului și a pierderilor de biodiversitate; garantarea unor societăți pașnice și incluzive, a accesului la justiție şi la instituţii eficiente, responsabile şi incluzive pentru asigurarea dezvoltării durabile; realizarea de parteneriate pentru realizarea obiectivelor)[47]. Acest cadru global, alături deODD-uri, este fundamentat și pe *Agenda 2030*[48], o agendă tematică, planificată pentru o perioadă de 15 ani, 2015-2030. Mai mult, conform acestui document, *dezvoltarea durabilă*, este prezentată ca *înglobând dimensiunile socio-economice și de mediu care evoluează în interdependență, universal, integrat și care se susțin reciproc*[49], oferind, astfel, o imagine nouă a Europei, ce poate fi denumită sugestiv *contractul social al secolului XXI*[50].

În prezent, compatibilă, pe deplin, cu viziunea comunitară asupra conceptului *dezvoltare durabilă*, *Agenda 2030*, în conturarea căreia și UE a avut rol esențial, reprezintă proiectul principal mondial, promisiunea eradicării sărăciei și obținerii de rezultate în domeniul *dezvoltării durabile*, până în 2030. Acest obiectiv ar putea fi atins doar prin participarea tuturor țărilor, atât a celor dezvoltate, cât și a celor în curs de dezvoltare la realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă (ODD). De asemenea, *Agenda 2030* înglobează, în mod echilibrat, toate cele *trei dimensiuni ale dezvoltării durabile - dimensiunea economică, dimensiunea socială și dimensiunea de mediu* - care se întrepătrund și se susțin reciproc[51].

Uniunea Europeană s-a angajat să fie lider în aplicarea *Agendei 2030 a ONU* și a *ODD*-urilor, prin aplicarea și respectarea principiului subsidiarității, prin încurajarea unei abordări comune între acțiunile externe ale Uniunii și politicile sale[52], precum și printr-*o coerență mai bună între instrumentele financiare ale UE*.[53] În acest fel, *dezvoltarea durabilă* a devenit, la nivelul Uniunii Europene, *principiul călăuzitor esențial pentru toate politicile Comisiei Europene*[54].

În legătură cu securitatea, la nivelui UE, conform *Strategiei Globale de Politică Externă şi de Securitate a Uniunii Europene (SGPES a UE)*, iar conceptul *dezvoltare durabilă* este plasat alături de alte probleme - combaterea terorismului, migrația, securitatea informatică - ce pot fi soluționate doar prin intermediul politicilor și instituțiilor comunitare integrate[55]. În plus, ODD constituie, în viziunea *SGPES a UE,* dimensiuni transversale pentru a căror implementare este necesară contribuția instituțiilor de informare, a unor evenimente și a unor analize ale comunității de cercetare din Europa și din întreaga lume și care concură, alături de un sistem economic internațional deschis și echitabil, precum și de accesul durabil la bunurile comune globale, la atingerea prosperității tuturor cetățenilor săi[56]. Totodată, *SGPES a UE propune conceptul securitate durabilă*[57]*, obținut prin participarea statului și a cetățenilor săi. În plus, consideră că*

doar într-o societate cu democrație consolidată, cu instituții puternice, de încredere, dezvoltarea durabilă poate fi așezată în centrul statului rezilient.[58] *În egală măsură, conform textului SGPES a UE,* „fondurile de dezvoltare ar trebui să catalizeze investițiile strategice prin parteneriatele public-privat, conducând la creșterea durabilă, crearea de locuri de muncă și abilități și transferuri tehnologice”[59].

3. Dezvoltarea durabilă în România

În România anilor ’90, schimbările politice au deschis larg calea preocupărilor în domeniul *dezvoltării durabile*. Astfel că, din dorința de a urma tendințele existente deja în Occident, au apărut și în România primele forme de manifestare civilă și politică ecologiste, ONG-uri, respectiv partide politice, precum și primele instituții axate pe problematica mediului – minister, comisii parlamentare etc., care au elaborat, sub impulsul deliberărilor din cadrul ONU, pe de o parte, și sub cel al obligațiilor asumate ca parte a declarațiilor, înțelegerilor, convențiilor, acordurilor și a tratatelor ratificate de România, pe de cealaltă parte, și primele reglementări ale domeniului[60]. Este important de menționat faptul că România a fost prima țară din Europa care a ratificat *Protocolul de la Kyoto la Convenția-cadru a ONU asupra Schimbărilor Climatice*[61].

Mai mult, perspectiva aderării la UE a impulsionat aceste preocupări ce s-au materializat, în perioada 1997-1999, cu *prima strategie a României pentru dezvoltare durabilă*, elaborată în cadrul unui proiect finanțat prin *Programul ONU pentru Dezvoltare (PNUD)* și adoptată ca document oficial guvernamental[62]. După aderarea României la UE, în iulie 2007, această primă strategie națională a reprezentat fundamentul și obiectul raportării interimare către Comisie a modului și a gradului de aplicare a ODD-urilor[63].

Deși nu s-au finalizat într-un document oficial, demersurile pentru elaborarea și adoptarea, pe termen lung, a unei *strategii naționale privind dezvoltarea durabilă* au continuat și în anii următori, până în noiembrie 2008, când, în calitatea sa de membră UE, în conformitate cu obiectivele convenite la nivel comunitar, statuate și prezentate în *Tratatul de aderare*, în *Strategia Lisabona* și în *SDD a UE revizuită în 2006*, România a dat publicității *Strategia Orizonturi 2013-2020-2030*[64].

De asemenea, după aderarea României la UE, lipsa unei *strategii naționale privind dezvoltarea durabilă* și în acord cu noul context, a fost suplinită printr-o serie de documente programatice și strategii sectoriale precum: protocoalele anexate *Tratatului de Aderare a României la UE*, semnat în aprilie 2005, care conțineau angajamentele concrete ale țării noastre de transpunere a acquis-ului comunitar în practică; *Planul Național de Dezvoltare 2007-2013*, prin care dezvoltarea economică și socială a României a fost planificată strategic și calibrată cu principiile politicii UE de coeziune; *Cadrul Strategic Național de Referință 2007-2013*, aprobat de Comisie în iunie 2007, prin intermediul căruia erau stabilite prioritățile de intervenție ale *fondurilor europene structurale* în cadrul *politicii de coeziune economică și socială*[65].

Începând cu anul 2008, *Strategia Națională privind Dezvoltarea Durabilă (SNDD)*[66] propune și prezintă viziunea dezvoltării României în optica următoarelor două decenii, prin intermediul unor *obiective clare*.

- pentru primul orizont, 2013, obiectivul asumat este acela al transpunerii principiilor, instrumentelor și practicilor dezvoltării durabile în cadrul tuturor policilor publice și programelor țării noastre;
- pentru cel de-al doilea orizont, 2020, *anularea a cât mai multor disparități economico-sociale dintre România și celelalte state membre* și atingerea nivelului mediu al țărilor UE pentru cei mai importanți indicatori aferenți dezvoltării durabile este obiectivul propus;
- pentru cel de-al treilea orizont, 2030, apropierea cât mai mare a țării noastre de nivelul mediu ce va fi atins în anul 2030 de țările Uniunii Europene este obiectivul-cheie propus[67].

De asemenea, printre principalele *direcții de acțiune*, stabilite în textul *SNDD*, se numără: stabilirea unei legături reciproce raționale între obiectivele de dezvoltare durabilă și capacitatea de susținere a resurselor naturale; sistematizarea și înnoirea sistemelor de educație, de sănătate și a serviciilor sociale prin raportare constantă la evoluțiile demografice și la impactul pe piața muncii a acestora; utilizarea categorică, în toate serviciile și activitățile de producție, a criteriilor de eco-eficiență, prin recurs la cele mai bune tehnologii existente pe piață, atât din punct de vedere economic, cât și ecologic; elaborarea unor planuri de măsuri pentru anticiparea, din timp, a efectelor schimbărilor climatice și a potențialelor situații de criză rezultate a unor fenomene naturale sau antropice; garantarea securității și siguranței alimentare cu îndeplinirea, în egală măsură, a cerințelor privind menținerea fertilității solului, conservarea biodiversității și protecția mediului înconjurător; implementarea unor proiecte și/sau programe de anvergură în domeniile educației, sănătății și serviciilor sociale, siguranței alimentare, infrastructurii, energiei și protecției mediului; protecția și valorificarea patrimoniului cultural și natural național, precum și racordarea țării noastre la normele și la standardele europene privind calitatea vieții[68].

Susținut și promovat și de strategiile naționale de securitate și de apărare ale României[69], începând cu anul 2006, în textul *Strategiei de Securitate Națională a României* (*SSNR*), dezvoltarea durabilă este menționată ca proces menit ca, alături de procesele de modernizare și integrare, să garanteze securitatea şi prosperitatea ţării. În textul *SNAp 2010-2015* conceptul este integrat în rândul obiectivelor naționale de securitate - „dezvoltarea unei economii competitive, durabile și inclusive, în conformitate cu Strategia Europa 2020 a Uniunii Europene; asigurarea securității economice”[70]. Un prim pas major, în această direcție, realizat de România, în anul 2015, a fost înscrierea, de către SNAp 2015-2019, pe *lista obiectivelor naționale de securitate actuale,* a conceptului strategic *dezvoltare durabilă,* înțeleas *ca trinom: protecția mediului (1), dezvoltarea economică sau competitivitatea (2) și dezvoltarea socială sau incluziunea (3) - consolidarea securităţii alimentare și ecologice;* garantarea unui mediu economic dinamic, performant şi competitiv, în plan antreprenorial; dezvoltarea durabilă, adaptată schimbărilor sociale din sistemele publice (educație, sănătate, protecţie socială)[71].

Totodată, având în vedere faptul că România s-a angajat să implementeze, la nivel naţional, *obiectivele de dezvoltare durabilă europene*, cu respectarea evoluției dinamice a reglementărilor comunitare, începând cu anul 2017, s-a deschis calea către direcția revizuirii *Strategiei Naționale de Dezvoltare Durabilă*. În acest sens, la finalul anului 2017, au avut loc o serie de consultări publice, urmând ca, la sesiunea din luna iulie 2018 a *Forumului Politic la Nivel Înalt al ONU privind Dezvoltarea Durabilă*, de la sediul ONU din New York, România să prezinte *Raportul Naţional Voluntar* (*Voluntary National Review*), prin intermediul căruia să se înfățișeze evoluția și măsurile concrete adoptate de țara noastră pentru fiecare obiectiv de dezvoltare durabilă în parte[72].

Așadar, un prim pas important în direcția gestionării cu succes a amenințărilor și a vulnerabilităților de ordin ecologic poate fi considerat, conform lui Constantin Iordache și Dianei Sima, *reglementarea cadrului juridic*, pe de o parte, și *înființarea instituțiilor cu rol în monitorizarea și în intervenția în eventualitatea unor dezastre naturale, cutremure, incendii forestiere, inundații* etc., pe de cealaltă parte[73].

În România, în anul 2018, autoritatea supremă, la nivel central, în domeniul *protecției mediului* este deținută de două ministere: *Ministerul Mediului* pentru subdomenii ca *poluarea atmosferică, gestionarea deșeurilor, schimbările climatice, protecția naturii și dezvoltarea durabilă*[74], respectiv *Ministerul Apelor și Pădurilor* pentru cele trei subdomenii cheie – *ape, păduri și cinegetic*[75].

Nu în ultimul rând, luând în considerare și contextul actual, în care România trebuie și are obligația să valorifice oportunităţile financiare existente prin implementarea proiectelor europene în scopul promovării unor politici coerente, având ca obiectiv continuarea şi aprofundarea procesului de modernizare a societăţii româneşti, implicând atât consolidarea economică şi instituţională, cât şi creşterea standardelor de viaţă ale cetăţenilor săi, subliniem, pe această cale, importanța majoră a acestui domeniu. În plus, putem adăuga și potențialul său extraordinar pentru apărarea națională, privită prin raportarea la *conceptul de securitate națională extinsă*, așa cum este definit la nivelul *Strategiei națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019.*

Totodată, reconsiderarea unei alte variabile-cheie a tematicii lucrării noastre, esențială pentru securitatea oricărei societăţi, *problema resurselor limitate în contextul dezvoltării durabile* sau, pe scurt, creşterea galopantă a cererii de resurse comparativ cu diminuarea capacității de obținere a acestora, şi tematica utilizării resurselor într-o manieră eficientă, a direcţionat, în mod natural, analiza noastră științifică spre studiul noilor surse de finanţare, aferente perioadei de programare 2014-2020, *fondurile ESI*, care, accesate, pot contribui şi susţine, alături de sursele de finanţare clasice, domeniul apărării naţionale, a securității în accepțiunea sa extinsă – succesul securității economice, sociale și ecologice.

4. Potențialul proiectelor de a susține dezvoltarea durabilă a României

În primul rând, o primă precizare pe care o considerăm clarificatoare este aceea că *fondurile ESI 2014-2020* sunt principalul instrument financiar al Uniunii Europene, aferent actualei perioade de programare, menit să sprijine implementarea celor trei dimensiuni ale *dezvoltării durabile* în România[76].

În al doilea rând, subliniem cele două paliere distincte unde exigențele *dezvoltării durabile* pot fi urmărite, și anume:

- *palierul general al dezvoltării durabile*, *din cadrul tuturor proiectelor cofinanțate din fondurile europene structurale și de investiții 2014-2020 (fondurile ESI 2014-2020)*[77]
- *palierul specific de la nivelul programelor operaționale*, de la *nivelul axelor prioritare și/sau de la cel al priorităților de investiții* asumate de fiecare program operațional (PO) în parte, care urmăresc, în mod expres, *dezvoltarea durabilă* a României, așa cum sunt, spre exemplu, cele de interes și pentru domeniul securității și

apărării naționale: *Programul Operațional Competitivitate*, *Prioritatea de investiții (PI)1b - Promovarea investițiilor în cercetare și inovare, (...) inovarea socială, ecoinovarea (...) și inovarea deschisă (...)*; *Programul Operațional Regional 2014-2020*, *PI8b - Sprijinirea creșterii favorabile ocupării prin dezvoltarea potențialului endogen drept parte componentă a unei strategii teritoriale (...), care să includă reconversia acelor regiuni industriale aflate în declin, (...) sporirea accesibilității, (...) dezvoltarea resurselor naturale (...) specifice; Programul Operațional Capital Uman, PI9iv. Creșterea accesului la servicii de înaltă calitate, accesibile și durabile (...)* etc.).

Un alt aspect pe care, de asemenea, trebuie să-l reliefăm, în acest context, este cel privitor la accentul care cade, în cadrul proiectelor cofinanțate din *fondurile ESI*, pe integrarea *dezvoltării durabile orientate cu precădere către dimensiunea de mediu*[78]. Luăm în considerare că două dintre cele trei perspective specifice dezvoltării durabile și securității, dimensiunea economică, respectiv dimensiunea socială sunt deja cuprinse, gestionate și implementate prin proiectele finanţate din acest instrument financiar. Însă, așa cum am mai menționat anterior, *dimensiunile dezvoltării durabile - aspectele de mediu, dezvoltarea socială și cea economică* - trebuie *tratate integrat, ca o singură temă compusă din elemente care se susțin reciproc pentru ca dezvoltarea să poată deveni durabilă*.

Mai mult, în contextul proiectelor implementate, în prezentul cadru financiar, articolul 8 al *Regulamentului Comun* prevede că *obiectivele fondurilor ESI trebuie urmărite în acord cu principiul dezvoltării durabile, cu cel al promovării de către UE a obiectivului de conservare, de îmbunătățire și de protecție a calității mediului, conform cu articolele 11, respectiv 191 (1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, luând în considerare principiul „poluatorul plătește". Statele membre și Comisia sunt datoare să ia toate măsurile de precauție pentru ca cerințele privind utilizarea eficientă a resurselor, biodiversitatea, adaptarea la schimbările climatice, protecția mediului, rezistența în fața dezastrelor, prevenirea și gestionarea riscurilor să fie avute în vedere atât în procesul de pregătie, cât și în cel de punere în aplicare a acordurilor de parteneriat și programelor*[79].

Prin urmare, pentru a putea materializa obiectivele specifice dezvoltării durabile, proiectele pot include realizarea unor acţiuni transversale, al căror scop permanent este organizarea resurselor unui proiect, astfel încât efectele negative asupra mediului să fie diminuate sau chiar eliminate.

Pentru aceasta, potenţialul beneficiar al unui proiect, încă din prima etapă, *definirea și elaborarea proiectului*, poate să identifice răspunsurile la o serie de întrebări precum: activitățile și rezultatele proiectului pot crea, în perioada implementării sau ulterior, efecte negative asupra mediului, asupra biodiversității sau asupra folosirii eficiente a resurselor?; activitățile și rezultatele proiectului pot contribui la protejarea mediului natural (terestru, acvatic), la protejarea și la conservarea habitatelor din ariile protejate?; activitățile și rezultatele proiectului pot determina creşterea responsabilităţii și a respectului faţă de mediul înconjurător?

În egală măsură, în cazul unor răspunsuri afirmative sau parțial afirmative, pot fi identificate și descrise posibile măsuri de atenuare şi de adaptare la schimbările climatice, măsuri de potențare a rezistenţei la dezastre și de prevenire şi de gestionare a riscurilor.

Totodată, în cazul în care graficul unui proiect are prevăzute activităţi care sunt gândite a se derula în arii naturale protejate, sau care pot avea un impact fie asupra calităţii aerului, fie a apei sau a solului, sau care presupun producerea de deşeuri ori utilizarea de substanţe periculoase etc., beneficiarul trebuie să dovedească, în prealabil, că a obţinut și deține toate avizele legale necesare și, de asemenea, că se conformează legislaţiei aplicabile în vigoare. Anumite proiecte cu potențiale efecte semnificative asupra mediului - construirea unei autostrăzi sau a unui aeroport, devin, astfel, obiectul unei evaluări de impact asupra mediului. În acest caz, pentru a se putea asigura un nivel sporit de protecție a mediului, aspectele ecologice sunt cuprinse în cererea de finanțare, iar eventualele consecințe se iau în calcul înainte de aprobarea unui proiect.[80]

În ceea ce privește cea de-a doua etapă a proiectului, *implementarea*, beneficiarul trebuie să se asigure că, pe tot parcursul acesteia, resursele planificate sunt folosite într-o manieră eficace, eficientă şi sustenabilă, în principal prin intermediul unor reguli sau a unor comportamente de consum raţional al resurselor – fie ca urmare a promovării utilizării eficiente a resurselor, fie ca urmare a creşterii utilizării resurselor regenerabile. Trebuie să se mai asigure și că minimizează nivelul de poluare a aerului, apei și a solului din zona activităților derulate – spre exemplu, prin colectarea selectivă a deşeurilor sau prin reducerea volumului de deşeuri, prin reutilizarea, recuperarea şi reciclarea deşeurilor.

Pentru a putea conchide, considerăm oportun să prezentăm și o serie de tehnici specifice abordării „prietenoase față de mediu" (*environmentally friendly*), folosite în activitatea de management al proiectului: organizarea pentru echipă a unei sesiuni de instruire pe tema dezvoltării durabile și a modalităților practice de economisire a resurselor implicate în implementarea proiectului; dacă finanțatorul și bugetul

proiectului permit, implicarea în echipă a unui expert în problematica dezvoltării durabile; elaborarea și publicarea unor materiale de prezentare a activităților transversale planificate pentru dimensiunea dezvoltării durabile; implementarea de activități de eficientizare a consumului de resurse (promovarea imprimării documentelor faţă-verso; imprimarea doar a documentelor strict necesare a fi printate; atenuarea impactului negativ al transportului prin utilizarearea mijloacelor electronice de comunicare - videoconferinţa).

Concluzii

Noile riscuri, amenințări și vulnerabilități, poziționate în afara acțiunilor specifice apărării armate sunt caracterizate a fi din ce în ce mai presente, putând avea impact la nivelul securității naționale, printre acestea putând menționa: dificultăţile economice; șomajul; calitatea vieții; sărăcia persistentă și de mare amploare; decalajele de dezvoltare între regiuni; degradarea mediului înconjurător și dezastrele naturale; schimbările climatice; vulnerabilități în absorbția fondurilor europene, în protecția mediului, în sănătate și în educație; excluziunea și polarizarea socială; migrația forței de muncă specializate, prin prezenta cercetare am încercat să identificăm potențiale direcții de acțiune. Prin care să se atingă starea de securitate în aceste domenii și aspecte ale vieții sociale. Cu alte cuvinte, având ca punct de pornire un concept multidimensional și multidirecțional, dezvoltarea durabilă, concept pe care l-am definit operațional, în prima parte a articolului nostru, și pe care l-am prezentat, de asemenea, prin raportare la cele două dimensiuni, comunitară și națională, am încercat să identificăm și să evidențiem aplicabilitatea sau potențialul de materializare a acestuia prin intermediul unui instrument specific managementului de proiect, proiectele europene.

De asemenea, prioritară pentru prezentul articol a fost prezentarea inovativă a interdependenţelor existente între cele trei dimensiuni ale conceptului dezvoltare durabilă*, privită prin sfera trinomului economie - echitate (socială) - ecologie (mediu)*.

În concluzie, omul ca principal beneficiar al proiectelor europene, ca principal subiect al securității unui stat și, în egală măsură, ca autor al dezvoltării durabile este, așadar, tema acestei cercetări, care abordează elemente fundamentale din cadrul celor trei domenii diferite – *proiectele europene* (1) – *dimensiunile nonmilitare ale securității și ale apărării naționale*, *dimensiunea economică, socială și ecologică* (2) și *dezvoltarea durabilă înteleasă ca trinom: dezvoltare economică, echitate, mediu natural protejat* (3), elemente pe care le-am analizat multidimensional și multidirecțional.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

[1] Dumitru Iacob, Diana-Maria Cismaru, *Organizația inteligentă. Zece teme de managementul organizațiilor*, ediția a II-a, revizuită, București, Editura Comunicare.ro, 2010, p. 21.
[2] *Ibidem*.
[3] Ionela Gavrilă - Paven, *Dezvoltare durabilă. Suport de curs*, Alba Iulia, Universitatea „1 Decembrie 1918”, 2014, p. 5.
[4] DEX online, disponibil la: https://dexonline.ro/definitie/sustenabilitate, accesat la 24.05.2018.
[5] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, pp. 6-7.
[6] Sau *geocentrică*, așa cum o numește Dimitru Nica în *Economia protecției mediului: elemente introductive*, București, Editura Pro Transilvania, 2002, p. 53.
[7] *Ibidem*.
[8] Margareta Florescu, Balogh Marton, Bogdana Neamțu, Natalia Balogh, *Managementul proiectelor. Dezvoltare durabilă – suport de curs*, f.a., p. 92.
[9] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, pp. 8-13.
[10] Kent E. Portney, p. 95 *apud* Margareta Florescu, Balogh Marton, Bogdana Neamțu, Natalia Balogh, *op. cit.* A se vedea și Dimitru Nica, *op. cit.*, p. 13.
[11] *Ibidem*, p. 93.
[12] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, p. 14. Dimitru Nica, *op. cit.*, p. 14.
[13]„*Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs*” în ***, *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, disponibil online la http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf, p. 41, accesat la 04.06.2018..
[14] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, p. 16.
[15] *Ibidem*.
[16] Gabriela Bodea, *Dezvoltarea durabilă, 37°C*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2014, p. 21.
[17] Ovidiu Tița, Constantin Oprean, coord., *Perspective actuale privind dezvoltarea durabilă*, București, Editura Pro Universitaria, 2015, p. 7.
[18] *Ibidem*.
[19] Gabriela Bodea, *op. cit.*, p. 23.
[20] *Ibidem*, p. 24.
[21] *Ibidem*, p. 21.
[22] *Ibidem.*
[23] Susan S. Fainstein, Scott Campbell, *Readings in Planning Theory*, ediția a III-a, Wiley-Blackwell Publishing, 2011.
[24] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, pp. 22-23.
[25] În acest sens, a se vedea Ioan Crăciun, „Contemporary conflict management – a return to Clausewitz?”, *The International Scientific Conference „Strategies XXI”*, vol. 1, București, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2014, pp. 40-43.
[26] Dumitru Nica, *Industria națională de apărare: exigențe și tendințe*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007, p. 161.
[27] A se vedea și Costică Țenu, Gheorghe Deaconu, coord., *Dimensiunea militară a securității: lucrare finală în cadrul proiectului final de grant*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009; Mihai - Marcel Neag, Marius Pricopi, *Dimensiunea militară a securității: curs*,

Sibiu, Editura Academiei Forțelor Terestre "Nicolae Bălcescu", 2009.

[28] Teodor Frunzeti apud. Nicoleta Lașan, „Securitatea - concepte în societatea contemporană" în *Revista de Administraţie Publică şi Politici Sociale*, an II, nr. 4 (5), decembrie 2010, p. 44.

[29] Barry Buzan, *Popoarele, statele şi teama*, Chişinău, Editura Cartier, 1991, pp. 19-20. A se vedea și Ioan Crăciun, „Euro-Atlantic security communities – mechanisms of new world order management", *The International Scientific Conference „Strategies XXI"*, vol. 1, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2017, p. 117.

[30] Luminița Crăciun, „Responsabilitatea socială, garanție a securității societale", în *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I"*, vol. 4, nr. 3, septembrie 2017, p. 5. De asemenea, pentru aprofundarea conceptului *securitate societală*, a se consulta și: Adela Șerban, *Securitatea societală: fundamente teoretice*, București, Editura Valahia, 2008; Adela Șerban, *Securitate și insecuritate societală*, București, Editura Academiei Române, 2013; Silviu Nate, *Intelligence și securitate societală. Provocările unei tranziții comune*, București, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul", 2014.

[31] Teodor Frunzeti, Mihai-Marcel Neag, coord., *Dezvoltarea durabilă și perspectiva securității umane*, Sibiu, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu", 2009.

[32] Marius Lăcătuș, „Perspectivele teoretice ale dimensiunilor nonmilitare ale securităţii" în *Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I"*, nr. 4/2012, pp. 9-10. A se vedea și Daniel Dumitru, Ciprian-Laurențiu Feraru, „Abordări teoretice ale dimensiunilor nonmilitare ale securității", în *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I"*, vol. 5, nr. 2, iunie 2018, p. 82.

[33] Preşedinţia României, *Strategia Naţională de Apărare - pentru o Românie care garantează securitatea şi prosperitatea generaţiilor viitoare*, Bucureşti, 2010, disponibilă la http://ccpic.mai.gov.ro/docs/ Strategia _nationala_de_ aparare.pdf, accesat la 12.06.2018, p. 9.

[34] *Ibidem*, p. 8.

[35] *Ibidem*, pp. 13-14.

[36] *Ibidem*, p. 25.

[37] *Ibidem.*

[38] ***, *Tratatul privind Uniunea Europeană*, versiune consolidată, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 326, 26.10.2012, disponibil la https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF, accesat la 26.05.2018: „(…) *Uniunea combate excluziunea socială și discriminările și promovează justiția și protecția sociale, egalitatea între femei și bărbați, solidaritatea între generații și protecția drepturilor copilului. Aceasta promovează coeziunea economică, socială și teritorială, precum și solidaritatea între SM. Uniunea respectă bogăția diversității sale culturale și lingvistice și veghează la protejarea și dezvoltarea patrimoniului cultural european*.", p. 17.

[39] Diana Filip (coord.), *Strategia Europa 2020 și stadiul implementării în România*, București, Institutul European din România, 2014, p. 1, disponibil la http://europedirectbucuresti.ier.ro/wp-content/uploads/brosura_europa_2020_8mb. pdf, accesat la 27.05.2018. A se vedea și „Bilanțul *Strategiei Europa 2020* pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii", Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, COM (2014) 130 final, Bruxelles, 05.03.2014, disponibil la https://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2020/bilantul_strategiei_europa_2020_com_(2014)_130_final.pdf, accesat la 27.05.2018.

[40] Constantin Iordache, Daniela Coman, *Politici și strategii comunitare*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2010, p. 174.

[41] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, p. 30.

[42] *Ibidem,* p. 29.

[43] ***, „Integrarea dezvoltării durabile în politicile UE: raport de analiză pe anul 2009 a *Strategiei de dezvoltare durabilă a Uniunii Europene*", Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, COM (2009) 400 final, Bruxelles, 24.7.2009, p. 2, disponibil la http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2009)0400_/com_com(2009)0400_ro.pdf, accesat la 27.05.2018.

[44] *Ibidem*, pp. 3-4.

[45] *Ibidem*, pp. 5-14.

[46] *Ibidem*, pp. 14-15.

[47] Ministerul Afacerilor Externe, *Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă*, disponibil la https://www.mae.ro/node/35919, accesat la 01.05.2018.

[48] ***, „Următorii pași către un viitor european durabil. Acțiunea europeană pentru durabilitate", Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor {SWD (2016) 390 final}, COM (2016) 739 final, Strasbourg, 22.11.2016, p. 3, disponibil la https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=COM%3A2016%3A739%3AFIN, accesat la 01.06.2018.

[49] ***, „Viziunea UE cu privire la dezvoltarea durabilă. Cum vede UE implementarea, alături de statele sale membre, a Agendei 2030 a ONU pentru dezvoltare durabilă", Comisia Europeană, disponibil la https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_ro, accesat la 01.06.2018.

[50] ***, „Avizul Comitetului Economic și Social European privind Dezvoltarea durabilă: o privire de ansamblu asupra politicilor interne și externe ale UE", aviz exploratoriu, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2016/C 487/06, 28.12.2016, p. 41, disponibil la https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016AE3385&from=RO, accesat la 01.06.2018.

[51] ***, „Următorii pași către un viitor european durabil. Acțiunea europeană pentru durabilitate", Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor {SWD (2016) 390 final}, COM (2016) 739 final, Strasbourg, 22.11.2016, p. 3, disponibil la https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=COM%3A2016%3A739%3AFIN, accesat la 01.06.2018.

[52] ***, *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy (Viziune comună, acțiuni comune: o Europă mai puternică. O strategie globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene*), disponibilă online la https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, accesată la 24.05.2018, p. 2.

[53]***, „Următorii pași către un viitor european durabil. Acțiunea europeană pentru durabilitate", *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor {SWD (2016) 390 final}, COM (2016) 739 final, Strasbourg, 22.11.2016, p. 3,* disponibil la https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=COM%3A2016%3A739%3AFIN, accesat la 01.06.2018, p. 3, p. 20.

[54] ***, „Viziunea UE cu privire la dezvoltarea durabilă. Cum vede UE implementarea, alături de statele sale membre, a *Agendei 2030 a ONU* pentru dezvoltare durabilă”, *Comisia Europeană,* disponibil la https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-develop ment-goals/eu-approach-sustainable-development_ro, accesat la 01.06. 2018.
[55] ***, *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy* (Viziune comună, acțiuni comune: o Europă mai puternică. O strategie globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene), disponibilă la https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, accesată la 24.06.2018, p. 10.
[56] *Ibidem*, p. 8, p. 14.
[57] *Ibidem*, p. 23, *sustainable security*.
[58] *Ibidem*, p. 24.
[59] *Ibidem*, p. 26.
[60] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, p. 41.
[61] *Ibidem.* Constantin Iordache, Daniela Coman, *op. cit*., p. 175: Protocolul stabilea „măsuri şi angajamente pentru reducerea emisiilor de gaze cu efecte de seră”.
[62] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, p. 41.
[63] Alina Botezatu, „Dezvoltarea durabilă: de la interes la intenție și punere în practică” în *The CSR Report* nr. 2/2017, disponibil la http://www.csrreport.ro/analize-csr/dezvoltarea-durabila-de-la-interes-la-intentie-si-punere-in-practica.ht ml, accesat la 01.06.2018. A se vedea și Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, p. 41.
[64] Ionela Gavrilă - Paven, *op.cit.*, pp. 41-43.
[65] *Ibidem*, pp. 42-43.
[66] ***, *Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României Orizonturi 2013-2020-2030*, Guvernul României, Ministerul Mediului și Dezvoltării Durabile, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Centrul Național pentru Dezvoltare Durabilă, București, 2008, disponibilă la http://www.insse.ro/cms/files/IDDT 2012/StategiaDD.pdf, accesat la 02.06.2018.
[67] *Ibidem*, p. 43.
[68] *Ibidem*, p. 44. A se vedea și Ionel–Valentin Vlad, coord., *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani*, vol. III, partea a II-a, București, Editura Academiei Române, 2016.
[69] ***, *Strategia de securitate națională a României. România Europeană, România Euro-Atlantică: pentru o viaţă mai bună într-o ţară democratică, mai sigură şi prosperă*, Președinția României, București, 2006, p. 11.
[70] ***, *Strategia Naţională de Apărare - pentru o Românie care garantează securitatea şi prosperitatea generaţiilor viitoare* (SNAp 2010-2015), Preşedinţia României, Bucureşti, 2010, disponibil la http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/ SNAp. pdf, accesat la 12.02.2015.
[71] ***, *Strategia Naţională de Apărare a Țării pentru perioada 2015 - 2019 - O Românie puternică în Europa şi în lume*, (*SNAp 2015-2019)*, Administraţia Prezidenţială, Bucureşti, 2015, disponibil la http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_ Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf, accesat la 03.05.2018, pp. 9-10.
[72] DONUISF, „România în organismele şi agenţiile specializate ale ONU”, august 2017, disponibil la https://www.mae .ro/node/35919, accesat la 01.03.2018.
[73] Constantin Iordache, Diana Sima, „Strategii europene și naționale, în cadrul cooperării juridice internaționale, pentru protecția mediului natural” în *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, vol. 2, nr. 2, iunie 2015, p. 11.
[74]Site oficial al Ministerului Mediului, informație disponibilă la: http://www.mmediu.ro/categorie/domenii/8, accesat la 12.06.2018.
[75] Ministerul Apelor și Pădurilor, informație disponibilă la: http://apepaduri.gov.ro/domenii/, accesat la 12.06.2018.
[76] Ipoteza noastră este susținută și de Daniel Dumitru și Dan Bordeianu în articolul „Locul și rolul energiei în dezvoltarea durabilă a societății românești” în *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, vol. 4, nr. 3, septembrie 2017.
[77] Absolut toate proiectele depuse spre a fi cofinanțate din fonduri europene trebuie să conțină, pentru a fi selectate în vederea finanțării, în cadrul activităților sau pe parcursul ciclului lor de viață, elemente specifice dezvoltării durabile.
[78] Domeniul *protecţia mediului*, ca dimensiune a *dezvoltării durabile*, vizează: *controlul şi reducerea poluării aerului, apei şi solului; protecţia resurselor naturale și gestionarea deşeurilor, inclusiv a deşeurilor periculoase*.
[79] ***, *Ghid privind integrarea temelor orizontale în cadrul proiectelor finanţate din Fondurile ESI 2014-2020 – partea a II-a, Dezvoltarea durabilă*, 2016, p. 4, disponibil la http://www.fonduri-ue.ro/images/files/documente-relevante/orientari_beneficiari/Ghid.egalitate.sanse.2.pdf, accesat la data de 05.05.2018.
[80] Tina Ohliger, *Politica de mediu: principii generale și cadrul de bază. Fișe tehnice privind Uniunea Europeană*, iunie 2018, p. 3, disponibil la http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.5.1.html, accesat la data de 01.05.2018.

***

Tema dezvoltării durabile a omenirii, una dintre paradigmele fundamentale actuale în care viitorul este previzionat și planificat ca echilibru între creșterea economică, echitatea socială și protecția mediului, este tot mai în vogă în zilele noastre și în spațiul românesc ca rezultantă, în principal, a fondului reglementărilor europene și internaționale. Pe de altă parte, acest domeniu este potențat și de necesitatea sa, mai ales având în vedere deteriorarea mediului înconjurător și ca urmare a acțiunilor antropice.

Prin prezentul articol ne-am propus ca, pornind de la analiza literaturii de specialitate și a unor documente oficiale, precum și de la observarea faptelor, evenimentelor, să evidențiem modul de definire al dezvoltării durabile, atât din perspectiva europeană, cât și din cea națională. Mai mult, în cadrul capitolelor sale a fost evidențiată și relația dintre definirea conceptului la nivel oficial și valența sa pentru domeniul apărării și securității, atât la nivel european, cât și național. Un alt aspect adus în atenție a fost potențialul proiectelor cu finanțare europeană de a susține acest principiu în România, cu aplicativitate și în domeniul apărării și securității naționale.

Toate cele prezentate pe parcursul acestui număr din *Colocviu strategic* sunt menite să sublinieze importanța în actualitate a dezvoltării durabile și necesitatea ca evoluția europeană și națională să o conțină ca una dintre componentele importante ale sale. Nu în ultimul rând articolul evidențiază oportunitățile pe care fondurile europene le pot oferi în îndeplinirea angajamentelor relaționate dezvoltării durabile, incluzând aici și cele specifice domeniului apărării și securității.

Datorită dinamicii mondiale actuale, următoarele decenii vor fi cel mai probabil marcate de consolidarea implementării principiilor dezvoltării durabile, făcând din acest domeniu de cercetare unul în plină ascensiune.

COLOCVIU STRATEGIC *este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce prezintă principalele rezultate ale unor studii de cercetare, sintezele unor evenimente ştiinţifice, opiniile şi punctele de vedere ale masteranzilor şi doctoranzilor, implicaţi în cercetarea ştiinţifică din domeniul apărării şi securităţii.*

COLOCVIU STRATEGIC
Supliment al revistei Impact Strategic
Redactor: ACS Cătălina Todor
ISSN Online 1842-8096; ISSN-L 1841-7396
1163/2018

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.04, Fax 021.319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
http//:cssas.unap.ro